
Remarques crítiques sobre el *Diccionari de sociolingüística* per Albert Branchadell

En el seu pròleg al *Diccionari de sociolingüística* (en endavant, *DSL*),¹ Albert Bastardas observa que els autors l'han elaborat «des d'un punt de vista personal i implicat». En aquest breu comentari² ens agradaria ampliar el parer de Bastardas i sostenir que el punt de vista dels autors del *DSL* ha estat *massa* personal i *massa* implicat, fins al punt de comprometre la seriositat d'una iniciativa que altrament hauria merescut una amable benvinguda. Per una qüestió d'ordre, dividirem les nostres remarques en dues seccions: a la primera, criticarem el *DSL* pels seus defectes evidents com a obra lexicogràfica; a la segona, abordarem la circumstància que el fa definitivament qüestionable, que és la seva tendenciositat com a producte sociolingüístic.

1. El «DSL» com a obra lexicogràfica

Tot parlant de l'elaboració de diccionaris terminològics, Haensch (1982: 529) observa que el cas ideal és que hi col·laborin persones de dos grups: «*lingüistas (lexicógrafos) con buenos conocimientos de la materia cuyo léxico se trata de registrar*», d'una banda, i «*especialistas en la correspondiente materia iniciados en la teoría y técnica de la lexicografía*», de l'altra.³ En el cas que ens ocupa, aquesta situació ideal no s'ha produït; de fet, sembla que els autors del *DSL* ni tan sols no pertanyen a *algun* dels

1. Francesc RUIZ, Rosa SANZ i Jordi SOLÉ, *Diccionari de sociolingüística*, «Sèrie Diccionaris Temàtics» (Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2001).

2. Agraïm cordialment les contribucions dels professors Vicent de Melchor i David Paloma, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona.

3. Günther HAENSCH et al., *La lexicografía. De la lingüística teórica a la lexicografía práctica* (Madrid, Gredos, 1982).

dos grups: no són ni lexicògrafs versats en sociolingüística ni sociolingüistes versats en lexicografia.⁴ Tampoc entre els múltiples comentaristes dels primers esborranys del diccionari que els autors esmenten a la presentació no sembla que hi hagi gaires representants dels dos grups esmentats. En aquestes condicions, el resultat no és gaire sorprenent: com a obra lexicogràfica, el *DSL* és notablement defectuós. Tot seguit argumentarem aquesta afirmació amb un seguit de remarques sobre qüestions essencials de tècnica lexicogràfica, començant per les fonts que han utilitzat (o no) els autors.

La primera cosa que sorprèn és que un diccionari d'aquestes característiques no hagi tingut en compte la tradició lexicogràfica existent. Anant del més general al més concret, els autors del *DSL* no han considerat oportú revisar els termes sociolingüístics dels diccionaris generals (per exemple, el *Diccionari* de l'Institut d'Estudis Catalans defineix termes rellevants com *acte de parla*, *dialecte*, *domini lingüístic*, *estàndard* o *normalització lingüística*), ni els dels dos diccionaris de lingüística que hi ha en català (ni el més recent de Pérez Saldanya *et al.* ni el del Termcat, elaborat amb la rigorosa metodologia del treball terminològic),⁵ ni els dels nombrosos diccionaris de lingüística aplicada en altres llengües que hom pot trobar a les biblioteques universitàries catalanes. Però el més greu de tot és que els autors del *DSL* no hagin consultat *Introducing Language and Society*, del prestigiós sociolingüista Peter Trudgill,⁶ una petita obra terminològica publicada en una col·lecció dirigida per David Crystal que «uses the alphabetical conventions of a dictionary but has the scope and depth of an encyclopedia» (més o menys com el *DSL*). Pel que es pot observar, els autors del *DSL* no solament no han consultat aquesta obra, sinó que segurament no sabien ni que existia; altrament, no haurien tingut la immodèstia de sostenir públicament que el *DSL* és «el primer diccionari de sociolingüística del món», i que una obra d'aquestes característiques «no existeix ni en anglès».⁷

Un cop comprovat el desinterès dels autors per les fonts *lexicogràfiques*, també sorprenen algunes decisions sobre les fonts bibliogràfiques especialitzades. Els autors del *DSL* tenen una inclinació per citar determinades referències més que unes altres. Sánchez Carrión, per exemple, és un dels seus autors favorits, encara que la seva producció no sigui un referent ni de la sociolingüística catalana ni de la sociolingüística internacional. Un altre exemple clar de favoritisme és Cotano.⁸ El llibre de Cotano és un treball molt digne que mereix tots els nostres respectes, però cal admetre que no és una obra especialitzada que es proposi *estudiar* conceptes bàsics de la sociolingüística. La mateixa autora reconeix en el glossari que acompanya el seu llibre que «la terminologia emprada pot no correspondre a la d'altres fonts que

4. És probable, fins i tot, que algun dels autors ni tan sols no pugui ser considerat sociolingüista professional.

5. Manuel PÉREZ SILDANYA *et al.*, *Diccionari de lingüística* (Oliva, Colomar, 1998); *Diccionari de lingüística* (Barcelona, Termcat / Fundació Barcelona, 1992).

6. Peter TRUDGILL, *Introducing Language and Society* (Londres, Penguin, 1992).

7. «Avui» (10-VII-2001).

8. Àngela COTANO, *Les llengües minoritzades d'Europa* (València, 3 i 4, 2000).

tractin sobre el mateix tema i que certs termes poden no coincidir amb l'ús que en fan altres autors». Malgrat això, els autors del *DSL* aboquen gairebé tot el glossari de Cotano en la seva obra, amb resultats evidentment discutibles. Així, per exemple, la inclinació dels autors per Cotano és tan gran que els porta a atribuir a aquesta autora una definició que, de fet, és del *Gran diccionari de la llengua catalana* (la del terme *diàspora*). D'altra banda, és exòtic que per a entrades tan òbvies com *llengua de treball de la UE*, *moldau* o *noruec* els autors hagin recorregut a aquesta autora i no a fonts especialitzades. Tampoc no s'entén que per a definir termes més controvertits com *minoria nacional* els autors del *DSL* hagin preferit ignorar l'intens treball sobre aquesta qüestió que ha desplegat, per exemple, l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa i hagin adoptat la modesta definició de Cotano.⁹ Més enllà del cas Cotano, hi ha altres decisions que sorprenen. Per posar un exemple contundent, sorprèn que per a definir un terme tan rellevant com *llengua oficial* els autors recorrin a una obra de Ninyoles de 1975,¹⁰ i ignorin la important tasca duta a terme pels especialistes catalans en dret lingüístic, entre els quals podríem destacar Antoni Milian o Josep M. Puig Salellas; o que per a definir un terme tan controvertit com *llengua pròpia* també renunciïn a l'aportació d'aquests autors en benefici d'una proposta tan poc «científica» com la de la *Declaració universal dels drets lingüístics*.

Encara en matèria de fonts, hi ha dues remarques més. En primer lloc, és preocupant la freqüència amb què els autors del *DSL* (que volen traduir l'obra a l'anglès!) utilitzen referències de segona mà per a referir-se a l'obra d'importants sociolingüistes anglosaxons: a la p. 70, per exemple, trobem Blom i Gumperz citats per Tuson; a la 74, Dorian citada per Montoya; a la 103, Mackey citat per Ninyoles; o a la 144, Giles i Johnson citats per Viladot. En segon lloc, també cal denunciar algun cas que voreja el plag. Així, la taula següent compara la definició de *discriminació positiva* del *DSL* amb el passatge rellevant del llibre *Liberalisme i normalització lingüística*:¹¹

<i>Liberalisme i normalització lingüística</i>	<i>DSL</i>
La discriminació positiva és una política de desigualtat que [...] consisteix en la distribució no iguali-	Es tracta d'una política de desigualtat consistent en la distribució no igualitària d'un bé social, de manera

9. Una circumstància que podria ser rellevant és que un dels autors del *DSL* és, al seu torn, director de la col·lecció en la qual va ser publicat Cotano (2000).

10. Rafael L. NINYOLES, *Estructura social i política lingüística* (Alzira, Bromera, 1999). Traducció de la primera edició castellana de l'obra publicada, amb el mateix títol, el 1975.

11. Albert BRANCHADELL, *Liberalisme i normalització lingüística* (Barcelona, Empúries, 1997). Si aquest cas voreja el plag, n'hi ha que hi cauen plenament: a les entrades *llengua sectorial* i *proximitat lingüística*, per exemple, els autors reproduïen les definicions de COTANO (2000) sense indicar-ne la font.

tària d'un bé social, d'una manera que beneficia els individus pertanyents al sector social tradicionalment menys afavorit per aquest bé, amb el propòsit de corregir la desigualtat existent i, doncs, d'atènyer una societat més igualitària.

que beneficia els individus pertanyents a sectors socials tradicionalment menys afavorits per aquest bé, amb el propòsit de corregir la desigualtat existent i assolir una societat més igualitària.

Pel que fa a la selecció d'entrades, les objeccions que es plantegen també són nombroses. En primer lloc, és probable que els autors del *DSL* no hagin sabut resoldre prou satisfactòriament un problema que afecta qualsevol diccionari terminològic, que és la incorporació o no de termes de disciplines adjacents i de termes del lèxic general. Per exemple, el *DSL* té entrades per a *enquesta*, *estadística*, *mostra* i *mostreig*, però és inútil buscar-hi les definicions de termes estadístics tan previsibles com *distribució*, *hipòtesi*, *relació positiva* (o *negativa*), *significació estadística* o *variable* (en el sentit estadístic). En segon lloc, és discutible la despreocupació amb què els autors barregen termes força normalitzats (en el sentit terminològic) amb neologismes no consolidats. Entre aquests, convé citar termes que són invenció directa d'un dels autors de l'obra, i que pràcticament no usa ningú a part d'ell: ens referim a *ecoidiomàtica*, *revolució sociolingüística* o *sobirania sociolingüística*. En aquest sentit, també és oportú referir-se a la confusió que envolta els termes en formació que fan referència a l'ecologia: amb les definicions que aporten els autors és molt difícil distingir adequadament entre *ecolingüística*, *ecologia del llenguatge*, *ecologia lingüística* i *ecociolingüística*.

La selecció d'entrades també il·lustra el biaix que discutirem a la segona part d'aquest comentari. Els autors inclouen una entrada per a la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries*, però ometen instruments tan importants com el *Pacte internacional de drets civils i polítics* (l'article 27 del qual va ser el primer reconeixement mundial dels drets de les persones que pertanyen a minories lingüístiques), la *Declaració de l'ONU sobre els drets de les persones pertanyents a minories nacionals o ètniques, religioses o lingüístiques*, i el *Conveni-marc per a la protecció de minories nacionals* del Consell d'Europa, que conté un seguit d'articles relatius als drets lingüístics dels membres de les minories nacionals. D'altra banda, també cal dir que l'espai que els autors dispensen a la *Carta europea* (38 línies) és molt inferior al que dediquen a la *Declaració universal dels drets lingüístics* (114 línies), quan, de fet, el primer document (una convenció del Consell d'Europa ratificada pel Regne d'Espanya) és objectivament molt més important que el segon (una iniciativa privada que fins ara no ha assumit cap organització internacional). El desinterès dels autors per la *Carta* fins i tot es pot observar en la poca cura de la informació enciclopèdica que proporcionen sobre aquest instrument (vegeu *infra*).

Si passem a considerar la microestructura del *DSL*, les objeccions també proliferen. Per començar, hi ha una variació segurament excessiva en l'extensió i el contingut de les entrades, i sorpren negativament la tendència dels autors d'una obra

que *no* es titula «diccionari *crític*» a emetre judicis des d'una òptica particular. L'aspecte més criticable de la qüestió és el poc rigor *lingüístic* en la formulació de les definicions. Segons els autors, per exemple, *establiment de la llengua*, que designa un procés, és sinònim de *llengua establerta*, que designa un objecte; els dialectes no són «varietats» geogràfiques sinó «variacions»; i *principi de personalitat* es defineix circularment com a «model de política lingüística, basat en el principi de personalitat». El poc rigor afecta fins la morfologia i la semàntica: una *llengua substituïda* no és una llengua que ha desaparegut per substitució, com suggereix el participi passat, sinó una llengua «que va perdent utilitat» en un procés de substitució; contràriament al que caldria esperar, una *llengua substituïda* perdura en el temps, i es converteix en *llengua dominada*, no pas en *llengua extingida* o en *llengua morta*. Un cas lamentable de descurança definitòria afecta el terme *llengua minoritària*. Per començar, els autors copien la definició de la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries* sense citar-la, i a més la interpreten de manera incorrecta, perquè on la *Carta* reconeix dues condicions que han de satisfer simultàniament les llengües minoritàries, el *DSL* hi veu dues accepcions diferents del terme:

Carta europea	DSL
« <i>regional or minority languages</i> » means languages that are: traditionally used within a given territory of a State by nationals of that State who form a group numerically smaller than the rest of the State's population; and different from the official language(s) of that State.	1. Llengua usada tradicionalment en un territori d'un estat per nadius d'aquest estat que constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de la població de l'estat. 2. Llengua diferent de la llengua o de les llengües oficials de l'estat.

En segon lloc, els autors usen contradictòriament el terme *dins* de la seva pròpia obra. A l'entrada corresponent a *minorització*, per exemple, els autors diuen que el suec és una llengua minoritària, quan el cert és que el suec, a Suècia, no és ni una «llengua usada tradicionalment en un territori de Suècia per nadius de Suècia que constitueixen un grup numèricament inferior a la resta de la població de Suècia» ni una «llengua diferent de la llengua o de les llengües oficials de Suècia». En la mateixa línia, l'entrada *monolingüisme* conté una referència als «països monolingües que usen llengües minoritàries», una situació que és lògicament impossible, atès que, per definició, en un estat *monolingüe* no hi pot haver llengües usades per grups numèricament inferiors a la resta de la població de l'estat.

Posats a no ser coherents, els autors ni tan sols no ho són a l'hora de seguir sistemàticament algunes de les seves fonts favorites. Així, els autors recullen les defi-

nicions de *castellanolingüe* i *catalanolingüe* de Fabà i Ubach,¹² però no les de *castellanoparlant* i *catalanoparlant*, que continuen ancorades en l'ambigüitat (així, mentre que per a Fabà i Ubach són catalanoparlants «les persones que habitualment usen el català», segons els autors del *DSL* un catalanoparlant és un «individu que parla català o que té el català com a L1»), quan la gràcia de les distincions terminològiques de Fabà i Ubach era precisament posar fi a aquesta ambigüitat crònica.

En el seu vessant *enciclopèdic*, el *DSL* també presenta algunes mancances. Per exemple, sorprèn que els autors hi incloguin la majoria de llengües europees però ometin casos tan rellevants com el búlgar, l'eslovac, el francoprovençal, el luxemburguès, el macedoni o el maltès, que viuen situacions de contacte molt interessants. Si descomptem les omissions, hi ha problemes de pura informació factual: a l'entrada *albanès*, per exemple, els autors obliden incomprendiblement els albanesos de Macedònia, i a l'entrada *eslovè*, els eslovens d'Itàlia; a l'entrada *retoromànic* es diu que el ladí és parlat «a la regió de les Dolomites i al Trentino-Alto Adige», com si la part més important de les Dolomites no fos al Trentino-Alto Adige; a l'entrada *italià* es diu que «a partir del 1999» l'estat italià reconeix un seguit de llengües «com a oficials als seus territoris respectius», entre les quals hi ha l'alemany, que en realitat és oficial al Trentino-Alto Adige des de 1972; i, contradictòriament amb això, a l'entrada *alemany* no es recull l'oficialitat de l'alemany a Itàlia ni tan sols «a partir del 1999». (De fet, ni tan sols no és cert que la llei italiana de Normes en Matèria de Protecció de les Minories Lingüístiques Històriques de 1999 reconegui les llengües d'aquestes minories «com a oficials als seus territoris respectius».) No tots els exemples que es poden aportar són de l'exterior. Per posar-ne algun de local, tenim que, segons els autors del *DSL*, la Direcció General de Política Lingüística de les Illes Balears existeix «des de l'any 1995», quan pròpiament existeix des de 1999, perquè en l'interval 1996-1999 va ser diluïda en el si d'una Direcció General de Cultura i Política Lingüística; un de més gros és que segons els autors del *DSL* formen part del Consorci per a la Normalització Lingüística «gairebé tots els ajuntaments», quan en realitat només en són membres 80 dels 946 ajuntaments de Catalunya.

L'entrada corresponent a la *Carta europea de les llengües regionals o minoritàries* és un exemple ben instructiu perquè concentra en molt poc espai diferents tipus de defectes. Per començar, es diu que la *Carta* és una convenció de la Unió Europea, quan de fet és del Consell d'Europa. En segon lloc, tot i que el *DSL* es publica l'any 2001, es dona l'estat de signatures i ratificacions de *set* anys enrere (1994). En tercer lloc, s'afirma que, ratificant la *Carta*, Noruega (10-XI-1993) i Finlàndia (9-XI-1994) van fer que esdevingués aplicable a la seva legislació, cosa que en realitat no va passar fins l'1 de març de 1998, que és quan es van atènyer les cinc ratificacions necessàries perquè la *Carta* entrés en vigor. En quart lloc, se sosté que a la *Carta* «s'hi reconeixen els drets lingüístics dels parlants de les llengües desavantatjades», cosa impossible

12. Albert FABÀ, Noemí UBACH, *De més verdes en maduren: la situació de la llengua catalana a Santa Coloma de Gramenet*, «Revista de Llengua i Dret», núm. 28 (1997), ps. 255-271.

perquè ni la *Carta* utilitza l'expressió «llengües desavantatjades» ni reconeix cap dret lingüístic, com assenyala oportunament l'informe explicatiu que l'acompanya.¹³ Les espiades sobre la *Carta* també apareixen en altres entrades: així, a l'entrada *dret lingüístic* els autors del *DSL* en confonen el nom (l'anomenen «Carta europea de les llengües menys esteses») i la data (1994 en lloc de 1992), i a l'entrada *discriminació positiva* s'afirma que la Carta «reconeix la legitimitat de la discriminació positiva aplicada a les llengües regionals o minoritàries amb l'objectiu d'assolir la igualtat amb les llengües dominants», quan la realitat és que la Carta desconeix el terme «discriminació positiva» (en tot cas parla de *positive support*, *positive measures* o *special measures*) i nega explícitament que l'objectiu sigui la completa igualtat amb les llengües «dominants».¹⁴

En el cas de la *Carta*, els errors enciclopèdics podrien ser un reflex de la parcialitat dels autors, que entre la *Carta* i la *Declaració universal* aposten clarament per la *Declaració universal*.¹⁵ En aquesta línia de parcialitat, convé esmentar un altre «error» enciclopèdic que concerneix el domini lingüístic del castellà. Segons els autors, la definició de *castellà* és «llengua romànica parlada a la major part de l'estat espanyol». Enciclopèdicament, la part que hem destacat amb cursiva és falsa, i a més representa una incoherència interna, perquè la definició de *francès*, per exemple, no és «llengua romànica parlada a la major part de l'estat francès», sinó simplement «llengua romànica parlada a França». D'altra banda, quan els autors fan referència al domini lingüístic del castellà ometen significativament Andorra, on segons l'última enquesta oficial més del 40 % dels habitants tenen el *castellà* com a llengua materna.¹⁶

13. Paràgraf 11 (la remarca és nostra): «*The charter sets out to protect and promote regional or minority languages, not linguistic minorities. For this reason emphasis is placed on the cultural dimension and the use of a regional or minority language in all the aspects of the life of its speakers. The charter does not establish any individual or collective rights for the speakers of regional or minority languages.*»

14. Segons el paràgraf 71 de l'informe explicatiu, l'objectiu de l'article 7.2 de la *Carta* «*is not to establish complete equality of rights between languages*». L'article 7.2 diu que «*the Parties undertake to eliminate, if they have not yet done so, any unjustified distinction, exclusion, restriction or preference relating to the use of a regional or minority language and intended to discourage or endanger the maintenance or development of it. The adoption of special measures in favour of regional or minority languages aimed at promoting equality between the users of these languages and the rest of the population or which take due account of their specific conditions is not considered to be an act of discrimination against the users of more widely-used languages.*»

15. No és solament que l'entrada dedicada a la *Declaració* ocupi el triple d'espai que la de la *Carta*. Els autors també utilitzen la *Declaració* per a definir i catalogar els drets lingüístics (entrada *dret lingüístic*), i per a definir altres termes com *comunitat lingüística*, *grup lingüístic* o *llengua pròpia*. En el cas dels drets lingüístics aquesta actitud és molt inconvenient, perquè es dona el mateix grau de validesa als que recull la *Declaració* (que no té cap reconeixement internacional) i als dels pactes internacionals de l'ONU (que són vinculants per als estats que els han ratificat).

16. Francesc CAMP, *Projecte coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució 1995-1999. Informe de resultats principals* (Andorra, Govern d'Andorra, 2000).

2. El «DSL» com a producte sociolingüístic

Molts dels problemes lexicogràfics que hem assenyalat a la secció anterior ja ens introdueixen en el segon gran problema del *DSL*, que és el seu caràcter tendencios. La definició de *castellà* que esmentàvem suara ens proporciona un índici feiaent d'aquest punt. Els autors no s'accontenten amb una mera definició de *castellà*, sinó que consideren convenient criticar les estimacions que li atribueixen 345 milions de parlants, amb l'argument que aquesta xifra barreja persones que tenen el castellà com a primera llengua amb persones que el parlen però tenen una altra primera llengua i fins persones que ni tan sols no el parlen. Aquesta crítica contrasta amb el silenci dels autors sobre les estimacions de parlants del català, que solen utilitzar una estratègia molt semblant per a inflar les xifres. Així, quan Lluís Jou, per posar un exemple rellevant, afirma que el català «con sus 7.200.000 hablantes [...], es la séptima lengua de la Unión Europea», el que fa és barrejar les persones que tenen el català com a primera llengua amb les que el parlen però tenen una primera llengua diferent.¹⁷ Evidentment, un diccionari menys *implicat* hauria criticat les xifres en tots dos casos o hauria callat en tots dos.

La nostra crítica principal és que els autors del *DSL* han renunciat a l'equanimitat que caldria esperar en una obra de divulgació patrocinada per una editorial prestigiosa com Enciclopèdia Catalana i l'han convertida en el vehicle d'expressió d'una visió sociolingüística del món que considerem no solament anacrònica i etnocèntrica sinó també contradictòria amb el discurs «ecodiomàtic» que pretenen defensar alhora.

Aquesta visió sociolingüística del món correspon bàsicament a la teoria del conflicte lingüístic que van formular als anys seixanta i setanta del segle passat Aracil i Ninyoles. Dit ràpidament, aquesta teoria, condicionada evidentment per la situació del català sota el règim franquista, sosté que tota situació de contacte lingüístic entre dues llengües és necessàriament conflictiva, i que el conflicte només es pot resoldre amb la normalització de la llengua dominada o amb la seva substitució per la llengua dominant.¹⁸ Considerant que la *definitiva* normalització de la llengua dominada comporta la substitució de la llengua dominant, el resultat del conflicte lingüístic sempre és la substitució lingüística, i per tant la instauració del monolingüisme social.¹⁹ Com diuen els autors del *DSL* a l'entrada *monolingüisme*, «el monolingüisme social [és a dir, l'existència d'una sola comunitat lingüística] és la garantia de la pervivència d'un idioma».

17. Lluís JOU, *Intento de substitución y política de recuperación lingüística en Cataluña: Veinte años de política catalana*. Conferència pronunciada a la VII Conferència Internacional de Llengües Minoritàries, Bilbao, 1-3 desembre de 1999.

18. Així, a l'entrada *conflicte lingüístic* els autors afirmen que el procés de substitució «pot continuar avançant fins a l'extinció (còrnic, dàlmata) o la normalització lingüística (txec, noruec, polonès) definitiva de la llengua dominada».

19. El paral·lelisme entre els processos de *substitució* i de *normalització* és reconegut francament a les entrades *llengua substituent* i *llengua substituïda* (la cursiva és nostra): la llengua substituent és la «llengua que va assolint utilitat o necessitat d'ús dins d'un procés de substitució lingüística o de normalització lingüística»; la llengua substituïda, la que en va perdent.

L'adhesió dels autors a aquesta visió és tan forta que impregna tota l'obra, fins al punt de malmetre'n la credibilitat. Per començar, els autors defineixen el conflicte lingüístic com la pugna entre *dues* comunitats lingüístiques. Aquesta visió és decididament anacrònica i etnocèntrica: anacrònica perquè a les societats occidentals la norma actual és més aviat el contacte entre *múltiples* comunitats lingüístiques, i etnocèntrica perquè la majoria de societats no occidentals *sempre* han estat fortament multilingües.²⁰ En tot cas, aquesta adhesió tan marcada dels autors del *DSL* a una visió *dual* del conflicte lingüístic deriva en una confusió prolifera de termes normalment dicotòmics, alguns dels quals tenen poca o nul·la tradició en la sociolingüística:

Llengua (auto)centrada	
Llengua completa	Llengua parcial
Llengua constituïda	
Llengua dominant	Llengua dominada, llengua minoritzada, llengua regressiva
Llengua establerta	
Llengua hegemònica	Llengua subordinada
Llengua nacional	Llengua provincial
Llengua normalitzada	
Llengua privilegiada	Llengua desavantatjada, llengua relegada
Llengua substituent	Llengua substituïda

D'altra banda, l'obsessió dels autors per la teoria d'Aracil-Ninyoles els condueix a proposar definicions massa restrictives d'alguns termes. Aquest és el cas, per exemple, de *deserció lingüística*. En lloc de definir *deserció lingüística* simplement com a «abandonament d'una llengua per a passar a usar-ne una altra», la definició proposada és «abandonament de l'ús social de la llengua pròpia per a passar a usar la llengua dominant en un determinat estadi del procés de substitució lingüística». Naturalment, una definició així ens deixa sense terme per a designar l'abandonament de la llengua «dominant» per a passar a usar la llengua «dominada», que a Catalunya afecta per exemple molts fills d'immigrants castellanoparlants, o simplement l'abandó d'una llengua per a passar a usar-ne una altra qualsevol, fora del context de la substitució lingüística.

Naturalment, els autors del *DSL* són lliures d'adherir-se a una teoria anacrònica i etnocèntrica, i podrien bandejar la crítica anterior amb l'argument que el *DSL* és un diccionari *personal* i *implicat*, encara que el comentari editorial prometi una explicació dels conceptes de la sociolingüística «des d'un punt de vista ampli» i que en qualsevol cas la publicació de diccionaris terminològics *militants* no sigui l'estil ha-

20. En aquest punt és instructiu comparar la definició del *DSL* amb la definició de *language conflict* del diccionari de Trudgill: «*In multilingual situations, social strife and other problems which arise where the needs or rights or wishes of different groups speaking different languages conflict.*»

bitual d'Enciclopèdia Catalana. El que és francament més difícil d'empassar és que els autors del *DSL* pretenguin simultaniejar la seva adhesió incondicional a una teoria que postula resoldre les situacions de contacte lingüístic suprimint la diversitat lingüística amb un vehement discurs «ecoidiomàtic» que es declara radicalment contrari a la uniformitat i la uniformització lingüístiques.

A l'entrada *diversitat lingüística*, per exemple, els autors del *DSL* assenyalen que «el discurs ecolingüístic o ecoidiomàtic sosté que una política lingüística democràtica en l'àmbit mundial hauria d'anar adreçada a la preservació de la diversitat lingüística del planeta capgirant l'actual tendència cap a l'homogeneïtzació lingüística, perquè la preservació de les llengües no és tan sols un dret dels seus parlants sinó una necessitat vital per als mateixos parlants i per a la humanitat». En la mateixa línia, a l'entrada *unilingüisme nacional* critiquen el monolingüisme estatal, amb l'argument que «s'oposa a la igualtat entre totes les llengües i practica una política d'uniformitat lingüística i cultural forçada. Nega els drets lingüístics individuals i col·lectius de les persones que formen part de comunitats lingüístiques i de grups lingüístics diferents del considerat oficial. Obstaculitza la necessària convivència i el diàleg igualitari entre cultures diverses. Nega la realitat plurilingüe i considera que aquesta és un mal, una maledicció».

Aquest bell discurs «ecoidiomàtic» contrasta fortament amb la línia d'afavorir la futura hegemonia de les llengües dominades, que porta els autors del *DSL* a l'extrem de defensar implícitament la violació de drets humans. Aquest és el cas de l'entrada *discriminació lingüística*, on els autors fan seva la reclamació de Murgades «que Catalunya sigui un país que passi a funcionar en la seva llengua».²¹ En aquesta entrada ens informen que les societats democràtiques accepten la idea que «ningú no pot ser discriminat per raó de sexe, raça o religió», però adverteixen que «cal distingir entre aquesta idea i la que afirma que ningú no ha de ser discriminat per raons lingüístiques». Aquest «cal distingir», òbviament, és des del punt de vista ideològic dels autors, perquè en realitat les societats democràtiques *no* fan pas la distinció, i inclouen la llengua entre les característiques per les quals ningú no pot ser discriminat. Des de la *Declaració universal de drets humans* (1948) fins a la *Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea* (2001) es compten per dotzenes els documents internacionals que inclouen la llengua entre les característiques per les quals ningú no pot ser discriminat.²² I en el cas concret de Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana, els estatuts d'autonomia o la legislació lingüística també recullen explícitament el principi de no discriminació per raó de llengua.

En definitiva, el *DSL* és un producte objectivament defectuós com a obra lexicogràfica i excessivament militant com a producte sociolingüístic. Caldrà esperar que en el futur es doni el cas ideal que suggereix Haensch, i que lexicògrafs versats

21. Josep MURGADES, *Llengua i discriminació* (Barcelona, Curial, 1996).

22. L'única manera de salvar els autors d'una acusació d'aquesta magnitud consisteix a creure que han confós la funció discriminant de les llengües de què parlen autors com Lamuela i Murgades amb la discriminació lingüística *tout court*. En tot cas, no deixa de ser cert que la idea d'excloure la llengua com a possible motiu de discriminació no és de cap de les maneres estàndard en les «societats democràtiques».

en sociolingüística i sociolingüistes versats en lexicografia es posin d'acord per fer un diccionari de sociolingüística que potser serà *menys* personal i *menys* implicat, però que podrem afegir a la bibliografia recomanada sense les reserves més extremes.

ALBERT BRANCHADELL